

Zeitschrift: Treterre : semestrale di Terre di Pedemonte e Centovalli
Herausgeber: Associazione Amici delle Tre Terre
Band: - (2010)
Heft: 54

Artikel: Un truvadéll diventóu rüsca
Autor: Silvestro, S.
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-1065671>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Siehe Rechtliche Hinweise.

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. Voir Informations légales.

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. See Legal notice.

Download PDF: 19.05.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Pubblichiamo il testo in dialetto della Costa di Centovalli inviatoci da Dante Fiscalini, che ringraziamo per il contributo. Il testo in dialetto e in italiano è disponibile registrato su CD.

Un truvadéll diventó rüscà

A sum una pòura creatürina,
un truvadéll nassùd con l'aiütt da la cumár del
país.

A l'alba d'un dí del més da masg, da nascundún,
a sum stècc purtou cun la sféra e pussó
süla pòssa da sass dela gesina di Pòss.

A sèra completamént fassóu da bianch, metüd
in un sacch da bissaca e lugóu in un cavagnín
e con visín un mazéttin da fiür da camp e lassóu
lí al sò déstin.

A sèra sénza un num, ma a gh'èvi tacóu al
brasín un föjetin con la data del batésim, celebróu
in famiglia e da nascundún.

Sí, ul num da batésim al gh'èvi, ma l'è stècc tra-
lassóu apòsta per migia lassáa di indizi in chéstou
tragich avenimént!

La mè mama, l'última da quatòrdas fradéi, l'èva
pòch püssée d'una bagaína cressüda tropp
prést; i sòi genituri, cóme da "bun cristièi" i s'èra
preocüpéi dimá dela méa salvézza spirituál.

In famiglia, i savèva chi l'èra ul mè pá, ma la le-
gislatziún del Cantún Tesín la pruiviva da scrü-
tignaa e identifica la paternità.

A sèra un spüri, un ilegitim, un bastard, ul frütt
del pecád dela mè ingrata mama che, per sal-
vaa l'unür dela famiglia dal pés dela puvertá, e
una buca in meno da sfamaa, la mè mama con
i sòi famigliár, con grand dürézza e tristézza l'a
dicidü d'abandonám al mè déstin, come füdéss
fiöö da nessün.

Infati, dopo una quai ura, una brava persuna
che per cas la passèva davanti ala gesina, la
m'a ciapóu e purtou a l'uspedál "degli innocen-
ti" del S. Carlo a Locarn, dúa un'altra mama la
ma fasèva da balia con il sò lècc.

Dopu divèrsi més, inséma ad altri pòuri creatür,
i m'a purtou in Piazza Granda, per véss vendü al
pùblich incant per un miser cént franch.

Sí, una famiglia adulativa la m'a compróu ma al
sétim ann i m'a mandóu a faa ul miser mistéa
del spazzacamín: ul rüscà.

Pòuro mí, al savèva amò migia a cosa a nèvi in-
cuntra!

Quindi, inséma ad altri picul rüscà acumpagnéi
dal faisc, che l'è pöi ul padrún spazzacamín, a
em inizióu ul viacc dela emigraziún versò la
"bassa": l'Italia.

Prima a pè fin a Locarn, pöi con la barca e sübatt
amò con il cavall da S. Francésch e dopo, con
una spécie da caròzza e vía vérso ul Piemunt.
A gh'evum adòss chi pöccch strësc, e in di péi i
zòcul o i pidü ed a tracòla un sacch con un pò
da pulénta e castégn cöcc.

Arivèi in zóna Gattinara, ul faisc arugant e con
una brüta gamèla, u gh'a consegnóu i fèr dal
mestée: la raspa, la spázza, un rampín, un
sacch da infilaa in testa ed un altro da mètt la
calisna e vía a faa la gavéta e cercaa lavúr pas-

sandu da una contrada a l'altra e vusaa a
squarciagula: "spazzacamino".

La sgént da chèsta citá, sentendo la nòssa ino-
cént e güizza vus, la verdèva la pòrta e con un
grand suspír: "a si scí anim benedètt" e con il
faisc in prima fila im fasèva naa dént a pulii ul
sò camin.

E sübatt, con l'arruganza del faisc e che ògni tant
l'èra anca ladín e ciöcc, a sèri obligóu a ram-
pigaa in dala lunga e strécia cana del camín.

A gh'èvi pagüra, a sèri strach e cul sacch in tè-
sta e la büla dela calisna che la m'nèva dent in
di öcc e con i gumbad e i ginöcc pién da crust ed
insanguinèi, dolént a duvèvi proseguüi.
Dòpo avégh pulid, con la raspa e la spázza, i
tré parét del camín, arivóu in scima cul brasc fö-
ra di böcc a duvèva vusaa, a squarciagola,
"spazzacamino" e sübatt dopo, nasciù amò in
dala cana, a pulii l'última paréd.

A mesdí, o ala duméniga ul faisc u m mandèva
a varasca ed una quai volta a rubaa o cercaa
l'elemòsina, ma tütt quell che a gh'evum ramas-
sóu l'èra par lüi.
Che eguista, che rabia e che tristézza!

A sérum strècc, spurc ed intirizzid dal frécc.
Asbacch, ul faisc u m fasèva digiünaa e una
quai volta u m dava da béu l'aquavita per dam
fòrza e curacc; tütt chésto, che a duvèvum sübii,
l'èra per impedim a diventaa robüst e quindi re-
staa picul, per pudée infilass méi nela cana del
camín.

Ala sira, a s riünivum in una bàita, con una
squèla da minèstra, una spécie da burlanda cal-
da dal faisc, ed un töccch da pan, e sübatt dopo,
vía a durmii in dala paia cóme di bèsti e cun in-
döss i piöcc che i ma lassèva migia seraai öcc.

A gh'èva ul mal da gula la féura e ul faisc, per
fam guarii u m'a métü in gir al cöll e per una

quai ura, una sò calza da lana spurca da calisna
e da süduu: che schivi!

Príma d'indurmentám, un grand magún u m ve-
gniva in gula.
Ul ségn dala crus un'urazziún ed un pensée a
chí da cá, i manchèva mai!
La grand còssa, l'èra da turnaa, al püssée prèst
pussibul al mè païs.

Pöi, prima da Pasqua, l'èra rivóu ul grand mu-
mént da turnaa a cá.

A sèra dimagríd, sénza sòldi, ma con un discrétt
vistí ed un para da scarp, comperèi dal faisc per
cumpensa ul dür lavúr fecc dûrant la stagiún.
Dopo un lungh e dür viacc del riturno a sum ri-
vóu finalmément a cá méa.

Con una cèrta vergugna, a gh'èvi amò la còssa
da cüntaa sü ai amis restáu a cá l'aventúra del
sfrütamént e i maltratamént sübít da quèla brü-
ta gamèla d'un faisc.

Quai mè amis, che come mí i ha vissüd chèsta
dura aventúra, i gh'èva vergugna da díi la realta
e quindi i disèva che i èra nècc in Italia a faa
"l'orévas", i s'èra divertid e i èva vist tanti bëi
ròpp.

Quandu a sèra un giuinòtt, a sum diventóu an-
ca mí un faisc, ma con un sentimént divèrs e
sentii nel pròpri dadént la ésil vus dela cosciénsa
che la ma disèva: "rispèta ed aiüta chí ménou for-
tünèi da tí", e con la mè grand cumentézza e su-
disfaziún da vidéa finalmément i picul rüscà ménou
trist e püssèi robüst.

S. Silvestro, 2008
Storia di Dante Fiscalini

Chi fosse interessato al CD può rivolgersi a Dante
Fiscalini, Cavigliano

Fotografia di due piccoli spazzacamini a Parigi nel
1846. (fonte: Storia del Cantone Ticino, op.cit.)

